

**STOWARZYSZENIE KONSERWATORÓW ZABYTKÓW
ODDZIAŁ WARMIŃSKO-MAZURSKI**

Olsztyn, dnia 26 marca 2017 r.

Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków

Oddział Warmińsko - Mazurski

Ul. Zamkowa 2

10-074, Olsztyn

tel.:+48603371408

KRS: 0000062811

NIP: 526-19-00-840

REGON: 000972111

Sz. Pan

Dariusz Barton

**Warmińsko – Mazurski Wojewódzki
Konserwator Zabytków**

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Olsztynie

ul. Podwale 1, 10-076 Olsztyn

PRZEDMIOT: kompleks Dworca Głównego PKP i PKS wraz z przylegającym budynkiem biurowym, zadaszeniami wejściowymi oraz wiatami peronowymi nr 2, 3, 4 w Olsztynie.

WNIOSEK

Działając na podstawie art. 31 §2 i 4 kpa oraz Art. 9. 1, 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23 lipca 2003 roku **Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków Oddział Warmińsko-Mazurski wnioskuje do Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków kompleksu Dworca Głównego PKP i Dworca PKS wraz z przylegającym budynkiem biurowym, zadaszeniami wejściowymi oraz wiatami peronowymi na peronach nr 2, 3, 4, znajdującego się przy Pl. Konstytucji 3 Maja w Olsztynie oraz o dopuszczenie organizacji Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków Oddział Warmińsko - Mazurski do udziału na prawach strony w tym postępowaniu.**

Lokalizacja przedmiotowego kompleksu:

DWORZEC GŁÓWNY PKP I PKS WRAZ Z PRZYLEGAJĄCYM BUDYNKIEM BIUROWYM, ZADASZENIAMI WEJŚCIOWYMI ORAZ WIATY PERONOWE NA PERONACH 2, 3, 4 W OLSZTYNIE.

Miejscowość: OLSZTYN.

Adres: Plac Konstytucji 3 Maja 1 i 2a, 10-589 Olsztyn.

Gmina: OLSZTYN.

Powiat: OLSZTYN.

Działka/obręb: Działki nr: **1/4; 1/89; 1/22; 1/91; 1/92; ; 22/9** - obręb: **OLSZTYN 159.**

Określenie lokalizacji: Województwo warmińsko-mazurskie, Olsztyn, zachodnia część osiedla Kętrzyńskiego i południowa część osiedla Podleśna. Kompleks budynków dworca PKP, dworca PKS oraz 11-kondygnacyjnego biurowca oraz wiaty peronów 2, 3 i 4 dworca PKP.

Numer księgi wieczystej:

nieruchomość z dworcem PKP - dz. nr 159 - 1/91 (teren kolejowy, peron 1), dz. nr 159-1/92 (bud. dworca PKP) ;

nr KW: OL10/00083544/3

nieruchomość z budynkiem biurowym - dz. nr 159-1/22;

nr KW: OL10/00101450/0 (+ wydzielono w budynku 2 lokale mające odrębne księgi);

nieruchomość przed dworcem (podjazd) - dz. nr 1/4, dz. nr 1/89;

nr KW: OL10/00166435/2

nieruchomość z dworcem PKS - działka nr 22/9,

nr KW: OL10/00056944/9

Dane pełnomocnika uprawnionego do reprezentowania Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków Oddział Warmińsko - Mazurski: Prezes Małgorzata Birezowska, dowód osobisty nr AUI093815; tel.: +48603371408, adres kontaktowy: ul. Zamkowa 2, 10-074, Olsztyn.

UZASADNIENIE

Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków Oddział Warmińsko - Mazurski jako organizacja statutowo zajmująca się ochroną dziedzictwa oraz tożsamości regionalnej (Załącznik 1) wnioskuje o wpis przedmiotowego kompleksu do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Obiekt to jeden z najlepszych przykładów powojennego funkcjonalizmu, stanowiącego odłam modernizmu międzynarodowego na terenie Warmii i Mazur. To także, jeden z pierwszych w kraju, zintegrowany węzeł przesiadkowy, w którym udało się połączyć kilka rodzajów usług transportowych. Obecnie, po latach zaniedbań, obiekt daleki jest od stanu z czasów swojej świetności. Jeden z właścicieli, tj. Spółka Polskie Koleje Państwowe S.A., w oficjalnych zapowiedziach planuje wyburzenie należącej do niej części. Również przyszłość części dworca we władaniu PKS oraz przylegającego do niego biurowca stoi pod znakiem zapytania. W związku z powyższym, tj. **ze względu na bezpośrednie zagrożenie dla istnienia obiektów wchodzących w skład kompleksu dworcowego, przedstawiamy nasze uzasadnienie wniosku.**

Przedmiotowy kompleks powstał w miejscu przedwojennego dworca Allenstein Hauptbahnhof, który po II wojnie uległ znacznej przebudowie. Projekt nowego dworca powstał pod kierunkiem mgr inż. arch. Zygmunta Kłopotckiego który wygrał wewnętrzny konkurs Biura Projektów Kolejowych w Poznaniu. Obiekt został oddany do użytku 30 grudnia 1971 roku, stanowiąc jeden z „najnowocześniejszych obiektów w kraju”. Wysoką część biurową oddano kilka lat później.

„Przestrzenna ok. 1000 metrowa sala kasowa połączona została z mniejszą halą PKS z dwukondygnacyjną antresolą. Oba hole zaprojektowane zostały bardzo funkcjonalnie, z kasami, przechowalniami bagażu, biurem obsługi a także pocztą, fryzjerem i kioskiem ruchu.

Na parterze zaprojektowano obszerną poczekalnię oraz trzyizbowe pomieszczenie dla podróżnych z dziećmi, a na pierwszym piętrze bar WARS. Doświetlenie hali zapewniała szklana ściana wykonana w konstrukcji aluminiowej z podwójnym szkleniem. Obecnie, niestety, przestrzeń została zabudowana licznymi boksami, a przeszklenie potraktowane jako ich ściana zapleczowa tracąc swój pierwotny charakter. Konstrukcja dworca, jak na okres w którym powstała była bardzo nowoczesna i dorównywała sztandarowej inwestycji tamtych lat – Warszawie Centralnej. Ramowy szkielet żelbetowy, wypełniony został elementami częściowo prefabrykowanymi. Wnętrze wykonane zostało z materiałów umożliwiających długotrwałą eksploatację jak kamień, lastriko płukane, okładziny ceramiczne i drewniane oraz aluminium. Na uwagę zasługuje system ogrzewania ciepłym powietrzem. Pod podłogą holu, zgodnie z obowiązującym ówczesnie prawem znajdował się schron.” (materiały: SARP, Olsztyn - „Lista obiektów architektonicznych SARP Oddział Olsztyn, wskazanych do ochrony i opieki w ramach cyklu wydawniczego "Szlakami dziedzictwa", październik 2106 r.)

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Art. 3. 1, zabytek definiuje się jako:

„- nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;”

W naszej opinii obiekt spełnia te wszystkie wymagania:

- to dzieło człowieka, związane z jego działalnością,
- jako, sztandarowa w swoim czasie, budowla państwowa stanowi świadectwo minionej epoki tj. okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1945/52-1989). Jest też przede wszystkim dziełem stylu przeszłego jakim był modernizm, za którego koniec przyjmuje się zburzenie kompleksu mieszkalnego „Pruitt Igoe” w St. Louis, USA w 1972 roku (choć w Polsce styl ten przetrwał prawie do końca lat osiemdziesiątych),
- zachowanie jednorodnej, wzorowej organizacji funkcjonalnej jaką prezentuje obiekt w świetle fatalnej sytuacji własnościowej wynikającej z transformacji ustrojowej (obecnie poszczególne części mają różnych właścicieli) leży w interesie społecznym i docelowo powinno być chronione. Wieloletni proces mający doprowadzić do budowy nowego kompleksu jest chaotyczny, zmienny i niekonsekwentny. W żaden sposób nie gwarantuje rezultatu polegającego na polepszeniu jakości funkcjonalnej, architektonicznej, urbanistycznej i estetycznej,
- obiekt posiada też niewątpliwie wartość historyczną, jako ważne świadectwo rozwoju dużych założeń komunikacyjnych. Na jego terenie znajdują się również pozostałości dworca przedwojennego w postaci stalowych elementów wiat, balustrad, strzelnic obronnych (schronów) i innych detali które powinny zostać zidentyfikowane,
- obiekt to także wartościowe dzieło artystyczne, posiadające klarowną kompozycję przestrzenną. Układ litery „L” (na wolnym planie), ustanawiający dwie czytelne pierzeje placu przed dworcem, wraz z charakterystyczną wertykalną dominantą w postaci budynku biurowego jest najbardziej udanym założeniem urbanistycznym w tej części miasta. Można powiedzieć, że stanowi on wręcz o charakterze całej dzielnicy.

Minimalistyczna frontowa elewacja części niskiej wykończona została wielkoformatowymi przeszklzeniami (obecnie częściowo zasłoniętymi), które we fragmencie należącym do PKP pną się na pełną wysokość budynku a w partii dworca PKS przybierają formę dwóch horyzontalnych wstęg. Pozostałe fragmenty osłonięto płytami ze starannie wykończonego

betonu płukanego. Fasada nie zestarzała się w swoim wyrazie, podobnym językiem architektury operują wciąż najlepsze obiekty tego typu na świecie. Jej horyzontalny charakter, kontrastujący z wertykalną dominantą biurowca, który częściowo uniesiony jest na filarach to rzadki na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, przykład charakterystycznych cech modernizmu międzynarodowego. Obiekt wyraźnie nawiązuje do tradycji „*pięciu zasad nowoczesnej architektury*” Le Corbusiera, tj. 1. uniesienia budynku ponad poziom terenu na słupach zwanych pilotis, 2. wolnym planie budowli, 3. „wolnej fasadzie” (niezależnej od konstrukcji budynku), 4. wstęgowych oknach, 5. płaskim dachu.

Wejście do części Dworca PKP flankowane zostało dwoma charakterystycznymi zadaszeniami betonowymi wspartymi na niezależnych od konstrukcji budynku podporach.

Cenny jest również zestaw neonów „DWORZEC KOLEJOWY” i „DWORZEC AUTOBUSOWY” wieńczących attyki obu dworców (z naszych informacji wynika że oryginały wciąż istnieją).

We wnętrzach, zaprojektowanych przez Pracownię Sztuk Plastycznych w Olsztynie zachowały się w bardzo dobrym stanie modernistyczne mozaiki zdobiące ściany hali oraz poczekalni. Praktycznie nienaruszona została kamienna posadzka, kamienne wykończenie ściany poniżej parapetów kas biletowych i zachodniej ściany szczytowej. Jako okładziny zastosowano również tynki szlachetne, lastryko, ceramikę i drewno. Na ścianach wciąż znajdują się elementy zegarów, które dopełniały w przeszłości wystrój wnętrza.

Obiekt posiadał również starannie zaprojektowane, zintegrowane z charakterem architektury dworca, rozmieszczenie lamp oświetlających najważniejsze przestrzenie, dziś niestety zachowane w niewielkiej części.

- pod względem naukowym obiekt to przykład funkcjonalnie zintegrowanego węzła (hub-u) przesiadkowego, do dziś stanowiącego wyjątek w miastach wojewódzkich.

Naszym zdaniem w formułowaniu wpisu należy uwzględnić charakter funkcji dworca, tak aby możliwa była jego ewentualna renowacja umożliwiająca modernizację techniczną obiektu do współczesnych standardów, jak np. możliwość instalacji wind, schodów i chodników ruchomych, stolarki spełniającej aktualne normy, możliwość przebudowy biurowca (problem wysokości kondygnacji) etc., bez szkody dla podstawowych walorów architektoniczno - urbanistycznych kompleksu. W związku z tym zakres ochrony powinien uwzględniać również możliwość budowy przejścia/kładki na Zatorze, połączonej funkcjonalnie z przedmiotowym kompleksem, która widnieje w regulacjach aktualnie obowiązującego Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Wpisuje się ona w pierwotny autorski charakter funkcjonalny obiektu, polegający na optymalnym łączeniu funkcji i przestrzeni. Zgodnie z opinią profesora Witolda Cęckiewicza, którą podzielamy, waloryzacja elementów podlegających ochronie powinna uwzględniać wielowymiarowe aspekty zagadnienia, cyt.:

„Ze względu na bardzo bogaty w przemiany architektoniczne okres – jakim była, tak u nas jak i w całej Europie, szczególnie druga połowa XX w., należy dążyć do określenia hierarchii wartości obiektów czy założeń urbanistycznych pozwalających na niezbędną ich ocenę, biorąc pod uwagę następujące dane, cechy lub warunki:

- *ranga obiektu lub założenia urbanistycznego w skali miasta lub regionu;*
- *czas lub charakterystyczny okres powstania;*
- *stopień zagrożenia lub degradacji (stan techniczny);*
- *możliwości zachowania stanu istniejącego (adaptacja dla nowych funkcji) lub zakres zakładanej modernizacji;*

- możliwości wprowadzenia zmian nienaruszających podstawowych i charakterystycznych cech architektury lub układu urbanistycznego;
- możliwości zachowania odpowiednich funkcji lub wprowadzenia nowych, zgodnych z planem miasta (ranga miejsca – np. centrum miasta lub układ historyczny);
- możliwości zmian w strukturach konstrukcji czy w materiałach – przy zachowaniu wartości architektonicznych funkcjonalno-przestrzennych;
- stopień i zakres zmian, jakie zaszły w otoczeniu obiektu lub w rozwiązaniach urbanistycznych;
- stopień zagrożenia dla istniejących wartości (ze strony inwestora lub nowego użytkownika);
- możliwości ekonomiczne ochrony – źródła finansowania w ramach ochrony dóbr kultury współczesnej.”

(prof. Witold Cęckiewicz: „**Ochrona dziedzictwa architektury i urbanistyki polskiej 2 połowy XX wieku – wstępna próba określenia kryteriów oceny obiektów architektonicznych i założeń urbanistycznych**”, Wiadomości Konserwatorskie, nr 48/2016, ISSN 0860-2395, str. 125).

W Polsce, od początku XXI wieku ochroną w postaci wpisu do rejestru zabytków obejmuje się coraz więcej obiektów modernizmu powojennego, jak np. Centralny Dom Towarowy w Warszawie, Hotel Cracovia w Krakowie, „Okraślak” w Poznaniu czy Auditorium Chemii we Wrocławiu projektu Mariana Kuźniara i Czesława Wegnera. Szerokim echem odbiło się również rozpoczęcie procedury wpisu dla gmachu rotundy PKO i pawilonu EMILIA w Warszawie, którą oficjalnie poparła Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków dr hab. Magdalena Gawin.

W swoim wystąpieniu z 12 maja br. Pani Gawin powiedziała min.: „*Mam nadzieję, że sprawa Emilii będzie przełomem dla ochrony architektury modernistycznej na terenie całej Polski (...)*”. Z kolei w piśmie z dnia 15 lutego br. skierowanym do wojewódzkich konserwatorów zabytków Generalna Konserwator Zabytków przywraca możliwość uznania za zabytki dzieł architektury z lat 60. i 70. XX w., cyt: „*termin >>zabytek<<, odnoszący się do świadectw minionej epoki, nie dotyczy wyłącznie dzieł powstałych przed 1945 r. lub w pierwszej dekadzie powojnia (lata 40. i 50. XX w.). Nie może być też rozumiany wyłącznie jako dzieło twórcy już nieżyjącego. Ani cezura czasowa zamykająca się na latach 50. XX w., ani śmierć twórcy obiektu nie przesądzają o tym, czy dany obiekt jest zabytkiem w myśl ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.).*

O zabytkowym charakterze obiektu przemawiają przede wszystkim jego wartości: artystyczne, naukowe lub historyczne. Dlatego do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków, jako organów wyspecjalizowanych, realizujących kluczowe zadania wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, należy podjęcie decyzji oraz jej uzasadnienie czy dany obiekt (ruchomy, bądź nieruchomy), z uwagi na swoje walory, należy do minionej epoki, czy też nie. Należy przypomnieć, że wiele dzieł nowoczesnej architektury, powstałych w latach 30. ubiegłego stulecia, zostało objętych ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru już w latach 60. i 70. XX wieku, czyli po upływie trzech lub czterech dekad od momentu oddania ich do użytku. Zatem wybrane dzieła powojennego modernizmu, o ile stanowią świadectwo minionej epoki i spełniają wyżej wymienione kryteria, powinny być objęte taką samą ochroną konserwatorską jak obiekty z lat międzywojennych.”

Zwracamy również uwagę, że olsztyńskie organizacje pozarządowe od lat walczą o objęcie ochroną kluczowych obiektów epoki modernizmu. Dotyczyło to min. budynku Kina

„KOPERNIK”, proj. arch. Szczepana Bauma, oraz Domu Handlowego „DUKAT” proj. arch. Zbigniewa Ihnatowicza, arch. Jerzego Sołtana i Wojciecha Fangora. Niestety w obu powyższych wypadkach nie udało się zapobiec zniszczeniu tych budynków, które zostały zastąpione obiektami o niższej jakości architektonicznej. Z drugiej strony mamy w kraju szereg pozytywnych przykładów renowacji powojennych dworców. Sztandarową ilustracją są renowacje dworców projektu Arseniusza Romanowicza na terenie Warszawy jak „Warszawa Centralna”, „Warszawa Stadion”, „Warszawa Ochota”, „Warszawa Powiśle”, „Warszawa Wschodnia”. Inwestycje te stoją w opozycji do historii kontrowersyjnego wyburzenia dworca w Katowicach, jednego z niewielu tej klasy przykładów brutalizmu. Przykłady te pokazują, że architektura modernizmu, po odpowiednim dostosowaniu parametrów technicznych również współcześnie może pełnić swoje pierwotne funkcje.

W związku z powyższym uważamy wniosek za zasadny.

Małgorzata Birezowska

Prezes Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków Oddział Warmińsko - Mazurski

Załączniki:

1. Statut Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, 9 str. A4.
2. Zdjęcia archiwalne z „Album PKP w Olsztynie” i inne, 16 str. A4.